

УДК 330.366:502

С. Я. Ковальчук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.7.17

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

S. Kovalchuk,
PhD in Economics, associate professor, Economics Department,
Vinnytsia National Agrarian University

ECOLOGICAL CONSTITUENT OF THE ECONOMY GROWING

У статті проаналізовано значимість екологічної складової економічного зростання економіки. Дослідження побудовано на використанні діалектичних підходів, також застосовано статистичний аналіз, методи аналізу та синтезу. Охарактеризовано "зелену" економіку як рамкову модель взаємодії економіки з природним середовищем у системі складових сталого розвитку. Наголошено на тому, що у ході трансформаційних процесів в Україні так і не вдалося наростити економічний потенціал. Економічні проблеми сьогодення стали основою сталого розвитку і як наслідок "зеленої", економіки. Відзначено, що нинішній розвиток економіки позначається складним еколого-економічним взаємозв'язком, де необхідною умовою є узгоджена взаємозалежність економічних та екологічних інтересів для вирішення шляхів адаптації до нових умов господарювання. Для нівелювання негативного впливу на довкілля та економічного зростання запропоновано: використання чітко визначених екологічних порогів; застосування для збереження довкілля, жорстких заходів у податковій, кредитній, штрафній політиці; забезпечення створення стійких систем виробництва, що сприяють збереженню екосистем.

Meaningfulness of ecological constituent of the economy growing of economy is analysed in the floor. The research is based on the use of dialectical approaches, as well as the use of statistical analysis, methods of analysis and synthesis. The "green" economy is described as a framework model for interaction of the economy with the natural environment in the system of components of sustainable development. It was emphasized that during the transformation processes in Ukraine, the economic potential was not able to grow. The economic problems of present day became basis of steady development and as a result of "green" economy. Consideration of economy as the difficult organized and reproductive system, where it is necessary to determine the mechanisms of its organization, transformed. It is marked that present development of economy is reflected difficult ecology — by economic intercommunication, where a necessary condition is the concerted interdependence of economic and ecological interests for the decision of ways of adaptation to the new terms of manage. The base documents of UNO are described, where the renewed going is marked near effective cooperation of economy and environment. Next to it, Conceptions of "green" economy and "green" growth the same as conception of steady development, YUNEP were developed, OESR and ESKATO in the last years on the basis of anthropogenic influence on an environment, speed-up depletion of natural resources, influence of contamination on a health of people and low effectiveness of long-term efforts on providing of steady development on national and international levels. The distinguishing features of "green" economy are selected, that necessity of "planting" of greenery of activity of sectors of economy. Outlined, sweep the use of "green" GDP, which consists in that, to find out actual economic earnings in the situation of exhaustion of natural capital, to represent the real economy growing of country. It

is offered for leveling of negative influence on an environment and economy growing: use of expressly certain ecological thresholds; application is for environmental, hard measures preservation in a tax, credit, penalty policy; providing of creation of the proof systems is productions which are instrumental in the maintainance of ecosystems.

Ключові слова: економічне зростання, сталий розвиток, "зелене" зростання, індикатори "зеленого" зростання, екологічні чинники.

Key words: economy growing, steady development, "green" growth, indicators of "green" growth, ecological factors.

ВСТУП

Характерними ознаками сучасного економічного розвитку є постійне вирішення проблем суперечності суспільства і природи, для забезпечення необхідності охорони навколишнього середовища, поряд з цим споживання природного капіталу і як наслідок забрудненням довкілля. Екологічний фактор став невід'ємною складовою економічного зростання, але не самим джерелом зростання. Тому сучасний економічний стан вирізняється необхідністю переходу до сталого економічного розвитку через "зелене" зростання — тобто, забезпечення зростання якісно нового рівня, за якого ефективно задовольняються потреби суспільства без виснаження, деградації і забруднення природи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження в галузі аналізу, оцінки та управління розвитком економіки, в умовах екологізації господарської діяльності, знайшли своє відображення у працях авторів: Н.М. Андрєєвої, О.Ф. Балацького, Б.В. Буркинського, О.О. Векліч, Б.М. Данілішина, М.І. Долішнього, О.В. Козьменка, В.С. Кравціва, Л.Є. Купінець, Є.В. Мішенина, О.В. Садченко, В.М. Степанова, Ю.Ю. Туниці, Є.В. Хлобистова, Н.І. Хумарової та інших.

Проте недостатній рівень теоретичного дослідження екологічної складової в економічному зростанні економіки та стимулювання еколого-орієнтованого бізнесу, відсутність науково-методичної бази потребують поглиблених науково-теоретичних розробок та практичної реалізації стосовно визначення взаємозв'язку між екологічними факторами та економічним розвитком.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначення взаємозв'язку екологічних факторів та економічного розвитку, щодо позитивного впливу на економічне зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У ході трансформаційних процесів в Україні так і не вдалося наростити економічний потенціал. Натомість під час структурної, енергетичної та фінансової криз, які спричинили нестійкий розвиток національної економіки, були втрачені ресурси, капітал та час. У свою чергу, геополітичний конфлікт, що триває понад три роки, звужує можливості забезпечення ефективного розвитку. Певне пожвавлення економічної активності, що спостерігалось у 2016 році, є незначним. Україна і надалі потребує системних інституційних та глибоких структурних реформ, запуску масштабних технологічних перетворень [1].

Як відомо під економічним зростанням розуміють зміни реального обсягу національного виробництва на основі позитивної динаміки валового національного продукту.

Однак збільшення обсягів виробництва завжди поєднується з виснаженням природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, внаслідок чого світова економіка XXI сторіччя позначається глобальними екологічними проблемами.

Економічне зростання тісно взаємопов'язане з проблемою економічного розвитку. Економічний розвиток можна визначити як перехід від одного стану економіки до іншого, — якісно нового, більш досконалого, на основі інноваційних, структурних та інституціональних зрушень. Економічне зростання може відбуватися і за умов відсутності економічного розвит-

ку, в той час як економічний розвиток без економічного зростання неможливий. Це означає, що "економічний розвиток" більш широке поняття, ніж "економічне зростання", і включає в себе його як найважливішу умову. Тому економічний розвиток визначається традиційними факторами економічного зростання, які його забезпечують, тобто факторами пропозиції, факторами попиту і розподілу, але при цьому він охоплює значно ширше їх коло: розвиток науки, технологій, інформаційних послуг, політичні і соціально-економічні фактори, а також і екологічні фактори, які в комплексі є джерелами економічного розвитку [2].

Економічні проблеми сьогодення стали основою сталого розвитку і як наслідок "зеленої" економіки. Розгляд економіки як складної організованої та само відтворювальної системи, де необхідно визначити механізми її організації, трансформується. Зауважимо, що сучасний розвиток економіки позначається складним еколого-економічним взаємозв'язком, де необхідною умовою є узгоджена взаємозалежність економічних та екологічних інтересів для вирішення шляхів адаптації до нових умов господарювання. Сьогодні вже недостатньо говорити про те, що економічна теорія досліджує тільки проблему раціонального використання обмежених ресурсів для максимального задоволення, перш за все, матеріальних потреб людей.

Справа в тому що, безкоштовність або мінімальна оцінка величезної кількості природних благ і послуг головна проблема економічного розвитку. Коли ми знищуємо безкоштовну природу, це приводить до величезного збитку. Отже, то, у чого немає ціни або оцінки, не існує для економіки. Понад 90%, природних благ і послуг не має ціни або оцінки, тому вони не існують. І тому людство і всі окремі країни продовжують знищувати природу.

Наступною проблемою є поняття екстернальних (зовнішніх) ефектів. Це витрати, що не компенсуються, які накладає одна сторона на іншу. Класичний приклад — екологічний збиток.

І третя проблема традиційної економіки, — чинник часу. На жаль, у практиці і теорії є така проблема дисконтування, коли ми намагаємося майбутні вигоди привести до справжнього моменту. А коли йдеться про сталий розвиток, наприклад про клімат, кліматичні збитки почнуть проявлятися через 20—30 років. Збиток може досягти 20% валового внутрішнього продукту [3, с. 34—44].

Оновлений підхід до ефективної взаємодії економіки та навколишнього середовища надається у базових документах ООН. Тут можна виділити три конститутивні документи Організації Об'єднаних Націй. Перший з них був підписаний в Ріо-де-Жанейро в 2012 році. — "Майбутнє, якого ми прагнемо" ("Future we want"). Де чітко заявлено, що розвиток людства пов'язаний з формуванням sustainable development — сталого розвитку.

Другий дуже важливий документ був прийнятий у 2015 році, і називається він "Цілі сталого розвитку" ("Sustainable Development Goals") — порядок денний на 2030 рік: де визначено 17 цілей, понад 160 завдань, понад 230 індикаторів.

І третій документ — Паризька угода по зміні клімату, де теж було сказано, що людство повинне розвиватися на основі сталого розвитку, низько вуглецевого розвитку. На підставі цих трьох документів, які були прийняті всіма країнами світу, можна говорити про консенсусну парадигму: всі країни світу погодилися, що ХХІ століття — це століття переходу до сталого розвитку.

Поряд з цим, Концепції зеленої економіки та зеленого зростання так само, як і концепція сталого розвитку, були розвинуті ЮНЕП, ОЕСР та ЕСКАТО в останні роки на основі антропогенного впливу на довкілля, прискореного вичерпання природних ресурсів, впливу забруднення на здоров'я людей та низької результативності багаторічних зусиль із забезпечення сталого розвитку на національному та міжнародному рівнях. Зрозуміло, що ці концепції повинні, виходячи зі стратегії сталого розвитку, пропонувати більш практичний підхід до механізмів та інструментів для забезпечення економічного зростання [4].

"Зелена" економіка згідно з визначенням ЮНЕП — це економіка, яка покращує добробут людей, забезпечує соціальну справедливість, одночасно суттєво зменшуючи ризики для довкілля та вичерпання природних ресурсів [5; 6].

Відмінними рисами зеленої економіки є:

— зростання доходів і зайнятості забезпечується державними та приватними інвестиціями у ті заходи і проекти, які сприяють зменшенню викидів вуглецю та забруднення, підвищують ефективність використання енергії і ресурсів, працюють на упередження втрати біорізноманіття та екосистемних послуг; це створює базу для розгортання підприємництва, інновацій та росту зайнятості;

Таблиця 1. Необхідні умови формування "зеленого" зростання

Передумови	Необхідні умови	Інструменти
Дефіцит води; Зміни клімату; вплив забруднення на здоров'я людини Втрата біорізноманіття	Збалансована структура податків; стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності; конкуренція; стимулювання торгівлі	Підвищення ціни на забруднення навколишнього середовища. Оцінка вартості природного капіталу та послуг екосистем. Відмінна екологічно шкідливих субсидій впровадження регулятивних вимог та стандартів; стимулювання зелених інновацій; вимір процесу економічного зростання

— економічне зростання має забезпечуватися при менш інтенсивному споживанні ресурсів в усіх секторах економіки за принципом "створювати більше вартості за меншого впливу" ("creating more value with less impact");

— головну роль у переході на засади зеленої економіки грає державна політика стимулювання розвитку "зелених" видів діяльності, обмеження субсидій на підтримку забруднюючих довілля "коричневих" виробництв, впровадження більш жорстких екологічних стандартів та відповідальності виробників і споживачів, продуманої системи державного регулювання;

— впровадження більш чистих технологій та еко-інновацій відкриває нові можливості зростання у зелених напрямках, компенсуючи втрату робочих місць у коричневих секторах;

— ключові сектори зеленої економіки включають сільське, житлово-комунальне господарство (опалення та освітлення будівель), енергопостачання, рибальство, лісове господарство, промислові сектори, зокрема заходи з підвищення ресурсо- та енергоефективності, туризм, транспорт, утилізацію та перероблення відходів, управління водними ресурсами [6].

Особливо необхідна екологізація або "озеленення" діяльності у таких секторах:

— розвиток відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова, геотермальна енергія, біогаз);

— "озеленення" сектора житлово-комунального господарства ("зелені" будівлі з ефективним енерго- та водопостачанням, використання "зелених" матеріалів у будівництві та ін.);

— розвиток "чистого" транспорту (планування і розширення громадського транспорту, використання альтернативних видів палива, широке використання електромобілів та інших більш "чистих" транспортних засобів);

— удосконалення управління відходами (рециклінг, перероблення муніципальних твердих відходів, відновлення кинутих об'єктів промислової забудови, використання більш "чистих" пакувальних матеріалів);

— "озеленення" в сфері управління водними ресурсами (очищення води, система повторного використання води);

— "озеленення" в сфері управління земельними ресурсами (обмеження використання добрив та пестицидів), збереження і відновлення міських парків, лісонасадження, збереження та підвищення якості ґрунту).

Збереження ж існуючої економічної структури, в якій домінують сектори "коричневої" економіки з їх традиційною залежністю від забруднюючих не відновлюваних джерел енергії та нераціональним використанням матеріальних ресурсів, продовження інвестування в нестабільні види діяльності буде відтворювати існуючі диспропорції розвитку і вести до криз, з якими все частіше стикається людство [7].

Виділимо головні переваги "зеленого" зростання: стимулювання виробництва; стимулювання еко-інновацій; вихід на нові ринки та створення робочих місць; зниження вартості деградації навколишнього середовища; підвищення цінової стабільності на природні ресурси; підвищення довіри інвесторів; диверсифікація економіки; збереження якості водних та збереження енергетичних ресурсів; зниження ризиків негативних потрясінь для економічного зростання та безпечності в транскордонному співробітництві; зелене зростання зберігає національний природний капітал шляхом раціонального використання природних ресурсів, де природний капітал має особливе значення в структурі національного багатства країн з низькими доходами [8].

Аналітична база для формування стратегій зеленого зростання в країнах таблиці 1.

За оцінками ЮНЕП, потреба у щорічному фінансуванні на "озеленення" світової економіки складає від 1,05 до 2,59 трлн дол. США, що становить менш як 1/10 всіх річних світових інвестицій (світового валового нагромадження основного капіталу) або 2% від світового ВВП.

Прийняття країнами зобов'язань щодо інвестування 2% від ВВП у розвиток "зелених" технологій, ресурсну ефективність, відновлювані джерела енергії, сталий транспорт, енергое-

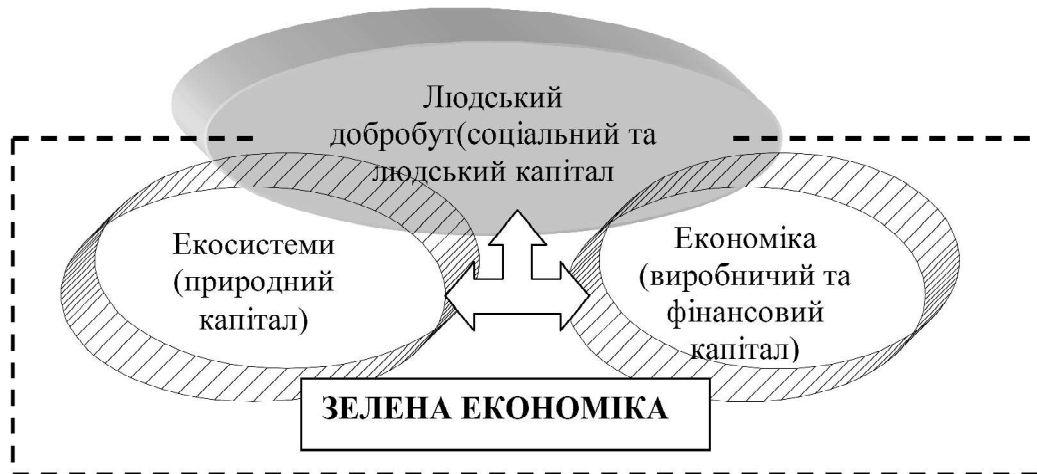


Рис. 1. Єдність економічного, соціального розвитку та збереження довкілля

фективні будівлі, збереження екосистем забезпечить зміну фундаментальних засад моделі економічного розвитку: від кількісного зростання за будь-яку ціну до якісного зростання, підпорядкованого довгостроковим цілям збереження ресурсів планети.

Стає очевидною необхідність розрахунку екологічно скоректованого показника ВВП, так званого "зеленого" ВВП. Цей показник визначається як різниця оцінок традиційного ВВП і складових екологічного коректування, до яких відносять:

- зменшення запасів природних ресурсів;
- витрати на охорону навколишнього природного середовища;
- деградація навколишнього природного середовища.

Мета використання "зеленого" ВВП полягає в тому, щоб виявити дійсний економічний прибуток в ситуації виснаження природного капіталу, відобразити реальне економічне зростання країни. Єдиної методики розрахунку поки просто не існує, проте існуючі на цей момент розрахунки показників ВВП на прикладі 12 країн показали, що традиційний ВВП був завищений у всіх країнах без виключення, причому максимальна розбіжність належить КНР (реальне зростання економіки дорівнює нуль) [9, с. 48—54]

Один з головних висновків доповіді ЮНЕП — перехід до "зеленої" економіки стимулює зростання, доходи і зайнятість, а проблема подолання протиріч і знаходження компромісу між економічним зростанням та екологічною сталістю є наслідком недостатньо якісного державного управління.

Концепція "зеленої" економіки пропонує саме ті речі, яких людство на початку другої декади ХХІ століття, у період майже одночас-

ного розгортання глобальних криз, потребує найбільше. Це робочі місця, інвестиції, новітні більш чисті технології, проривні інновації, ресурсозбереження та сподівання на покращання умов життя людей. Разом з тим для бізнесу, так само, як і для країн, що швидко розвиваються на шляху індустріалізації, прийняття принципів "зеленої" економіки є скоріше викликом [5].

Конференція ООН зі сталого розвитку (міжсесійна), яка відбулася 10—11 січня 2011 року у Нью-Йорку, розглянула питання зв'язку між концепціями "зелена економіка" та "сталий розвиток" та дійшла висновку, що "зелена економіка" — це орієнтована на результат концепція, спрямована на досягнення конвергенції між трьома складовими сталого розвитку, що стратегії переходу до зеленої економіки потребують більш ґрунтовного розроблення економічних важелів на рівні як національних економік, так і окремих секторів [7].

Позиційний документ "Майбутнє, якого ми прагнемо" (так званий "нульовий проект" або "zero-draft"), опублікований Бюро з підготовки рішень Конференції Ріо+20 Комісії ООН зі сталого розвитку в січні 2012 року за результатами узагальнення рекомендацій міжнародних організацій, урядів окремих країн, підсумкових документів різних конференцій та обговорень, містить наступне бачення зеленої економіки в контексті сталого розвитку та подолання бідності [10].

Зелена економіка повинна базуватися на принципах Декларації Ріо, зокрема на принципі спільної, але диференційованої відповідальності, повинна бути людино-центрованою та інклюзивною, забезпечуючи можливості та вигоди для всіх людей та країн. Зелена економіка повинна захищати та сприяти базі при-

родних ресурсів, підвищувати ресурсну ефективність, сприяти сталому споживанню та виробництву та рухатися у бік низьковуглецевого розвитку.

"Зелена" економіка — це не жорсткий набір правил, а скоріше рамка для прийняття рішень у напрямі інтегрованого розгляду трьох складових сталого розвитку у всіх відповідних сферах прийняття державних та приватних рішень.

Уряд Великої Британії у своєму пакеті програмних документів у рамках Плану зростання, погоджуючись з визначенням ЮНЕП зеленої економіки, тим не менше відмітив, що "...зелена економіка не є підсистемою економіки — вся наша економіка повинна стати зеленою зелена економіка максимізує вартість і зростання, водночас забезпечуючи стале управління природними активами" [11].

Європейський підхід до впровадження заasad зеленої економіки полягає у забезпеченні більшої інтеграції трьох підходів до забезпечення сталості розвитку: економічного, соціального та екологічного та координації дій у цьому напрямі. Дорожня карта переходу до ресурсно-ефективної Європи до 2050 року, прийнята Європейською комісією у вересні 2011 року, [12] визначає конкретні напрями дій та головні віхи на цьому шляху (рис. 1), однак акцент робить більше на інтеграції завдань економічного та екологічного блоків.

Економічний підхід передбачає оптимальне використання як накопиченого виробничого і фінансового капіталу, так і обмежених ресурсів та екологічних технологій (природо-, матеріало- та енергозберігаючих, включаючи видобуток та перероблення сировини, перероблення та ліквідацію відходів тощо). Домінування критерію максимізації прибутку в господарській діяльності за умови недовраховання або зниження оцінки використаних у виробництві та споживанні природних ресурсів призводить до викривлення сигналів для прийняття економічних рішень, скорочення невідновлюваних природних ресурсів, погіршення природного середовища для життєдіяльності людей. Тому метою економічної підсистеми з точки зору сталого розвитку є покращання ефективності використання ресурсів.

Екологічний підхід передбачає збереження цілісності біологічних та фізичних природних систем (природний капітал, екосистеми та створене людьми середовище для існування, включаючи міську інфраструктуру), їх спроможності до самовідновлення та адаптації до постійних змін. Метою екологічної підсистеми повинно бути забезпечення еластичності при-

родного середовища, його адаптивної спроможності до зміни умов розвитку.

Соціальна складова (підхід з позицій сталого людського розвитку) спрямована на збереження і відновлення соціального й культурного капіталу, справедливий розподіл благ та стабільні умови життєзабезпечення, підтримання спроможності людської особистості до самовідтворення, а також зменшення нерівності за широким колом критеріїв, і не тільки за доходами. Мета соціальної підсистеми — підвищення соціальної рівності та прозорого розподілу навантаження на дохід.

Трансформація економіки за такого підходу вимагає визнання взаємозалежності між економікою, людським добробутом та природним капіталом і спрямована на подолання бар'єрів для покращання ресурсної ефективності, стимулювання переходу на стале виробництво та споживання, перетворення відходів на ресурси, підтримку досліджень у напрямі розвитку новітніх більш екологічно чистих технологій та еко-інновацій [12].

Підхід ОЕСР до оцінки прогресу у напрямі "зеленого" зростання був представлений в звіті 2011 року "Курс на зелене зростання: моніторинг прогресу" (OECD 2014a). Він описує концептуальну методологію вимірювань, яка об'єднує основні параметри "зеленого" зростання з базовими принципами бухгалтерського обліку і моделлю "тиск — стан — реакція", яка використовується в екологічній звітності і експертизі [5].

Для моніторингу прогресу на шляху до "зеленого" зростання ОЕСР пропонує використовувати 5 груп показників, чотири з яких охоплюють різні зрізи зеленої економіки, а п'ята — макроекономічні показники національного розвитку:

- екологічну та ресурсну ефективність економіки;
- базу природних активів;
- екологічні аспекти якості життя;
- економічні можливості та відповіді політики;
- соціально-економічний контекст та характеристики економічного зростання.

Показники екологічної та ресурсної продуктивності описують ключові аспекти переходу до низьковуглецевої і ресурсоефективної економіки. У багатих на природні ресурси країнах їх кількісній оцінці приділяється недостатньо уваги. Однак і в цих країнах результати економічного розвитку та якість зростання все більше залежать від природного середовища, яке є одночасно постачальником ви-

Таблиця 2. Динаміка основних індикаторів "зеленого" зростання для України (галузь сільського господарства)

Показники ОЕСР за напрямками	Імплементация індикаторів «зеленого» зростання для України	Оцінка тренда за 10 років
Індикатори екологічної та ресурсної продуктивності		
Баланс гумусу та поживних речовин	Баланс гумусу в ґрунтах України, т/га Баланс поживних речовин в ґрунтах України, т/га Внесення азотних та фосфорних добрив, т/1000 га	↓
Індикатори наявності та використання природних ресурсів		
Земельні ресурси	Розподіл земельних ресурсів України, % до загальної території країни Площа ріллі, % до загальної території країни Площа пасовищ та сіножатей, % до загальної території країни	↓ ↑ ↓
Органічне землеробство	Площа сільськогосподарських угідь, зайнята під органічним землеробством, га	↑
Індикатори екологічних аспектів якості життя		
Рівень забруднення повітря	Обсяги викидів найбільш шкідливих забруднюючих речовин в атмосферу, тис. тонн Обсяги викидів оксиду азоту на душу населення, кг/чол Обсяги викидів РМ10 та РМ 2,5 на душу населення, кг/чол	↓
Стан здоров'я населення	Середня очікувана тривалість життя при народженні (років)	↑
Доступ населення до водопостачання та поліпшених санітарних умов	Частка домогосподарств, підключених до централізованого водопостачання, % до загальної кількості домогосподарств	↓
Індикатори економічних можливостей та відповідей політики		
Капітальні інвестиції та поточні видатки на захист навколишнього середовища за рахунок коштів Державного бюджету	Капітальні інвестиції та поточні видатки на захист навколишнього середовища за рахунок коштів Державного бюджету, млн грн Розподіл поточних видатків за видами природоохоронної діяльності, % до загального обсягу поточних видатків	↓
Соціально-економічні умови та характеристики зростання		
Ринок праці	Рівень економічно активного населення у віці 15-70 років, % економічно активного населення до чисельності населення відповідного віку	↓
Багатофакторна продуктивність по економіці в цілому	Багатофакторна продуктивність по економіці в цілому	↑
Індикатори ефективності політичних рішень	Індекс екологічної ефективності (обстеження та оцінки Іельського університету). Індекс сталості суспільства (оцінки Фонду сталого суспільства)	↑ ↑

Джерело: складено з використанням [13].

хідних ресурсів (енергії, води, матеріалів) та поглиначем забруднень і відходів. Ефективне використання первинних ресурсів, мінімізація відходів, їх переробка і перетворення в ресурс підвищують дохідність бізнесу (за умови, що ціни на ресурси не спотворюють конкуренцію) і уповільнюють виснаження бази природних активів.

Для забезпечення довгострокової стабільності розвитку країни необхідно, щоб база природних активів виконувала не тільки ресурсні, а й поглинальні, сервісні функції (біорізноманіття), а навантаження на природне середовище не перевищувало його несучої спроможності. З цією метою відслідковуються показники запасів і потоків відновлюваних (вода, ліс)

Таблиця 3. Прояв негативного впливу екологічного фактора на економічне зростання

Фактори	Наслідки
Вичерпування невідновлювальних природних ресурсів	Збідніння ресурсної бази виробництва і зниження рівня конкурентноздатності країни на світовому ринку та додаткових витрат на залучення альтернативних ресурсів
Нагромадження значних обсягів відходів і викидів виробництва	Значні економічні витрати на їх утилізація і знешкодження
Забруднення довкілля промисловими викидами	Зниження якості життя людей і значні витрати суспільства на лікування, реабілітацію, охорону здоров'я та створення рекреаційних зон
	Додаткових витрат підприємств на очищення води, повітря і інших природних ресурсів для потреб виробництва, як наслідок збільшення вартості продукції і її ринкової ціни, (платить не тільки забруднювач, а і споживач)
	Необхідність впровадження енергозберігаючих, ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій

та невідновлюваних ресурсів (мінеральні ресурси).

Є прямий зв'язок між станом навколишнього середовища та якістю життя людини. Він повинен відслідковуватись за допомогою показників екологічної якості життя, які відображають ризики для здоров'я і безпеки, доступність зручностей і еко-системних послуг.

Показники економічних можливостей і заходів політики оцінюють результативність дій держави в підтримку "зеленого" зростання: інвестицій в "зелені" види діяльності та розвиток технологій, стимулювання еко-інновацій і зелених закупівель, реформування субсидій та цін.

Показники, пов'язані з соціально-економічним контекстом та характеристиками економічного зростання, використовуються для відображення результатів зеленої трансформації на макrorівні, включаючи задіяння додаткових джерел зростання, зміни економічної структури, зайнятості та ринків праці, підвищення доходів і конкуренто-спроможності бізнесу та економіки в цілому [13].

Перелік основних (у галузі сільського господарства) показників "зеленого" зростання (всього ОЕСР пропонує 60 показників), які відповідають задекларованим програмним цілям розвитку України і можуть використовуватись для оцінки ефективності політики "зеленого" зростання запропоновано в таблиці 2. На постійній основі особливо важливо відстежувати показники екологічної та ресурсної продуктивності, багатофакторної продуктивності, динаміки землекористування, очікуваної тривалості життя, фінансування досліджень і розробок, важливих для зниження енерго- і ресурсоспоживання, обсягів відходів та викидів шкідливих речовин, а також структуру споживання енергії, матеріалів, води; викидів CO₂ в розрізі видів економічної діяльності.

З економічної точки зору негативний вплив екологічного фактора на економічне зростання проявляється в таких формах (табл. 3).

Вартість заходів по раціональному природокористуванню та охороні природи достатньо висока та має тенденцію до збільшення. Для попередження цієї негативної ситуації запропоновано:

— застосування чітко визначених екологічних порогів (цьому випадку економічні заходи направлені на ліквідацію негативних екологічних наслідків);

— застосування для збереження довкілля, жорстких заходів у податковій, кредитній, штрафній політиці.

— стимулюючі заходи (створення умов для розвитку різних видів господарської діяльності, які сумісні з екосистемами чи є природоохоронними).

ВИСНОВКИ

Отже, задача економічного зростання зі збереження навколишнього середовища є складною та комплексною. Для її вирішення необхідно: забезпечити створення стійких систем виробництва, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, у першу чергу за рахунок використання інноваційних технологій; збільшення частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України; знизити волатильність цін на продукти харчування. Також пріоритетним завданням економічного зростання є забезпечення упродовж наступних 15 років реального зростання валового внутрішнього продукту щонайменше удвічі з одночасним підвищенням рівня зайнятості населення працездатного віку до 70%. Виконання цього завдання залежить від: створення та розвитку високотехнологічних конкурентоздатних виробництв (від фундаментальної науки до виробництва й обслуговування); збільшення внутрішнього попиту за рахунок зростання доходів населення та активізації інвестиційних процесів; підтримки експорту з високою часткою валової доданої вартості, реалізації інфраструктурних проектів; швидкого нарощування продуктивності аграрно-промислового комплексу. Питання визначення ефекту декаплінгу у економічному зростанні країни, визначення екологічної ефективності та зеленого ВВП основні напрями подальших досліджень.

Література:

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Національна доповідь "Цілі Сталого Розвитку: України" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://menr.gov.ua/files/docs>.

2. Салатюк Н.М. Актуальні аспекти переходу до моделі сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/14_126770.doc.htm

3. Бобылев С.Н., Горячева А.А., Немова В.И. "Зеленая" экономика: проектный подход // Государственное управление. Электронный вестник (Электронный журнал), 2017 — № 64. — С. 34—44 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://istina.msu.ru>

4. Глобальный новый зеленый курс. Доклад ЮНЕП. Март 2009 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.unep.org/greenconomy

5. EaP Green. Оценка Зеленой Трансформации Экономики: Руководство для стран Восточного Партнерства ЕС. Париж. 2016 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.green-economies-eap.org/ru/resources/EaP%20GREEN_GGI%20Guide_clean_RUS_Final.pdf

6. Навстречу зеленой экономике: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для властных структур. ЮНЕП, 2011. — С. 2 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.unep.org/green-economy

7. Мусина Л.А. Взаємний вплив економіки та природного середовища в сучасному світі: політика, стратегії, технології: монографія / Л.А. Мусина, А.В. Ямчук, Т.К. Кваша. — К.: УкрІНТЕІ. — 2012. — 260 с.

8. Стратегия зеленого роста ОЭСР: продвижение новой модели развития. Национальная конференция на пути Рио+20 (22—23 мая 2012), Бишкек [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://caresd.net/img/docs/8872.pdf>

9. Весклич О.А., Шлапак Н.Ю. Экологически скорректированный ВВП как показатель реального экономического развития / О.А. Весклич, Н.Ю. Шлапак // Проблемы прогнозирования. — 2012. — № 3. — С. 48—54.

10. The future we want. United Nations, 10 January 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.uncsd2012.org

11. Enabling the Transition to a Green Economy: Government and business working together. HM Government. 2011. — С. 4.

12. Communication COM. 571 final "Roadmap to a Resource Efficient Europe". Brussels [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ec.europa.eu/resource_efficiency. — С. 5.

13. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Доповідь про зелену трансформацію в Україні на основі показників "зеленого" зростання ОЕСР". 2016 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.me.gov.ua>

References:

1. Ministry of Economic Development and Trade (2017), "National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine", available at: <https://menr.gov.ua/files/docs/> (Accessed 05 March 2019).

2. Salatyuk, N.M. (2013), "Actual aspects of the transition to a sustainable development model in Ukraine", available at: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/14_1267-70.doc.htm (Accessed 05 March 2019).

3. Bobylev, S.N. Goryacheva, A.A. and Nemova, V.I. (2017), "Green" economy: a project approach", Public administration. Electronic messenger, vol. 64, pp. 34—44, available at: <http://istina.msu.ru> (Accessed 05 March 2019).

4. United Nations Environment Programme (2009), "The Global New Green Course", available at: www.unep.org/green-economy (Accessed 05 March 2019).

5. EaP Green (2016), "Evaluation of the Green Transformation of the Economy: Guide for the Eastern Partnership countries of the EU", available at: http://www.green-economies-eap.org/ru/resources/EaP%20GREEN_GGI%20Guide_clean_RUS_Final.pdf (Accessed 05 March 2019).

6. United Nations Environment Programme (2011), "Towards a Green Economy: The Road to Sustainable Development and the Eradication of Poverty", available at: www.unep.org/green-economy (Accessed 05 March 2019).

7. Musina, L.A. Yamchuk, A.V. and Kvasha, T.K. (2012), Vzayemnyy vplyv ekonomiky ta pryrodnoho seredovishcha v suchasnomu sviti: polityka, stratehiyi, tekhnolohiyi: monohrafiya [Mutual influence of the economy and the natural environment in the modern world: politics, strategies, technologies: monograph], UKRINTEI, Kyiv, Ukraine.

8. OECD (2012), "OECD Green Growth Strategy; promotion of a new model of development", available at: <http://caresd.net/img/docs/8872.pdf> (Accessed 05 March 2019).

9. Vesklych, O.A. and Shlapak, N.Y. (2012), "Environmentally — adjusted GDP as an indicator of real economic development", Problems of forecasting, vol. 3, pp. 48—54.

10. United Nations (2012), "The future we want", available at: <http://www.uncsd2012.org> (Accessed 05 March 2019).

11. HM Government (2011), Enabling the Transition to a Green Economy: Government and business working together, HM Government, London, UK.

12. Communication COM (2011), "571 final "Roadmap to a Resource Efficient Europe", Brussels, available at: http://ec.europa.eu/resource_efficiency (Accessed 05 March 2019).

13. Ministry of Economic Development and Trade (2016), "Report on Green Transformation in Ukraine based on indicators of green growth of the OECD", available at: <http://www.me.gov.ua> (Accessed 05 March 2019).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2019 р.